

**MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA AL PARC DE LA CIUTADELLA, s/n.
PARLAMENT DE CATALUNYA.**

**(6 a 17 de setembre de 2010,
20 al 30 de setembre de 2010,
6 al 8 d'octubre de 2010,
15 al 29 d'octubre de 2010)**

**Nº EXPEDIENT: 437K121NB2010-1-5871
437K121NB2010-2(5954), 437K121NB2010-3-6064,
437K121NB2010-4-6164, 437K121NB2010-5-6196**

Codi MUHBA: 061/10

Ciutat Vella, Barcelona (Barcelonès)

**Promotor:
Parlament de Catalunya**

**Constructora:
CLOSA**

**Realització
Arqueociència Serveis Culturals SL**

**Direcció:
Xavier Geis i Elias**

Oriol Achón i Casas

Terrassa, Desembre de 2012

INDEX

1.INTRODUCCIÓ	Pàg. 3
2.SITUACIÓ	Pàg. 4
3.INTRODUCCIÓ HISTÒRICA	Pàg. 4
4.PROTECCIÓ LEGAL I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS	Pàg. 9
5.MOTIVACIÓ I METODOLOGIA	Pàg. 10
6.TASQUES REALITZADES I RESULTATS	Pàg. 11
7.CONCLUSIONS	Pàg. 32
8. BIBLIOGRAFIA	Pàg. 38
ANNEX I: REPERTORI UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES	Pàg. 39
ANNEX II: INVENTARI DE MATERIALS	Pàg.124
ANNEX III: LLISTAT FOTOGRAFIES	Pàg.125
ANNEX IV: FOTOGRAFIES	Pàg.135
ANNEX V: PLANIMETRIA	Pàg.140

FITXA TÈCNICA

LLOC DE LA INTERVENCIÓ: Parlament de Catalunya. Parc de la Ciutadella s/n.

JACIMENT: Barcelona

MUNICIPI: Barcelona

COMARCA: Barcelonès

COORDENADES UTM: X=432250
Y=4582427
Z= 4,6 m sobre el nivell del mar

TIPUS DE JACIMENT: Urbà, arquitectura militar

PARAULES CLAU: Ciutadella, Arsenal, Sistema defensiu

RESUM: Les tasques realitzades consistiren en el seguiment arqueològic del rebaix de terres realitzat a la zona perimetral de l'edifici annex NW del Parlament de Catalunya realitzat per tal de poder construir una tanca perimetral de tancament d'aquesta zona de l'edifici. En el transcurs d'aquest seguiment es localitzen diverses estructures vinculades amb un antic edifici de la Ciutadella.

DADES DE LA INTERVENCIÓ

DATES: Del 6 al 17 de setembre de 2010, del 20 al 30 de setembre de 2010, del 6 al 8 d'octubre de 2010 i del 15 al 29 d'octubre de 2010

Nº EXPEDIENT: 437K121NB2010-1-5871, 437K121NB2010-2(5954), 437K121NB2010-3-6064, 437K121NB2010-4-6164, 437K121NB2010-5-6196

TIPUS D'INTERVENCIÓ: Preventiva

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA: Xavier Geis i Elias, Oriol Achón i Casas

DIBUIX I DIGITALITZACIÓ: Ismael Verde

TOPOGRAFIA: MIRA SL

AMB LA COL-LABORACIÓ: CLOSA ALEGRET .

EXECUCIÓ: ARQUEOCIÈNCIA SCSL.

1.INTRODUCCIÓ

Entre els dies 6 de setembre i 29 d'octubre de 2010, s'ha dut a terme una intervenció arqueològica preventiva a la zona de l'edifici annex nord est del Parlament de Catalunya, al Parc de la Ciutadella, s/n de Barcelona.

Tal i com s'indicava en el projecte d'intervenció arqueològica¹ aquesta intervenció ha consistit en el seguiment del rebaix de terres per a la construcció d'un nou vial per a carrega i descarrega, una zona enjardinada i una tanca perimetral de protecció per al parlament.

La institució promotora, el Parlament de Catalunya, ha estat l'encarregada de posar-se en contacte amb l'empresa Arqueociència SC, SL, per tal d'endegar les tasques explicitades en el Projecte d'Intervenció Arqueològica, sota la direcció tècnica de l'arqueòleg Xavier Geis i Elias. Cal esmentar que inicialment, la direcció havia estat encarregada al arqueòleg Oriol Achón i Casas i que per motius professionals es va haver de sol·licitar un canvi de direcció a favor de Xavier Geis.

Fig. 1.- Foto aèria final de la intervenció.

¹ MUHBA "Projecte d'Intervenció Arqueològica al Parc de la Ciutadella s/n. Parlament de Catalunya, Ciutat Vella, Barcelona. Codi_ 061/10"

2.SITUACIÓ

La present intervenció es va desenvolupar a la zona de la ala nord del Parlament de Catalunya. L'edifici del Parlament de Catalunya se situa al ben mig del Parc de la Ciutadella dins del districte de Ciutat Vella de Barcelona.

Fig. 2.- Plànol de situació s/e. Encerclada l'àrea d'intervenció.
Font: Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC).

En concret, la intervenció se situa en el solar inclòs a la Fitxa cadastral: 0111210/014.

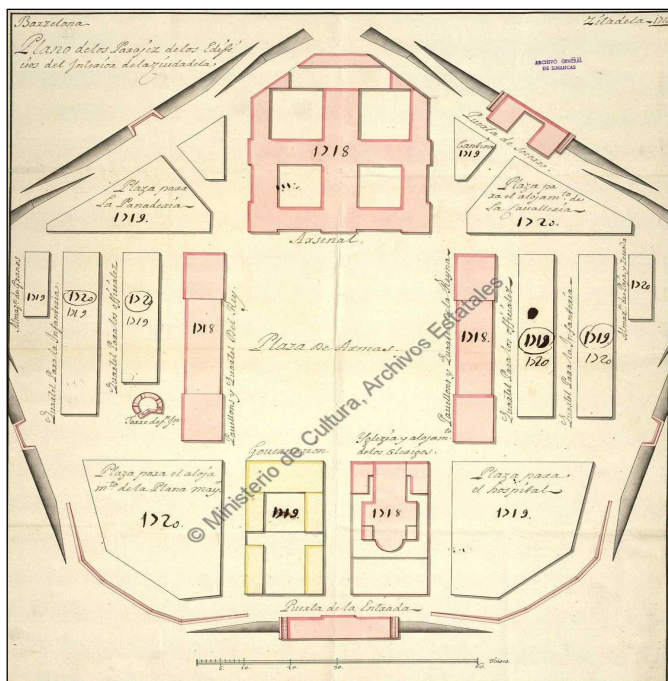
3.INTRODUCCIÓ HISTÒRICA

Els actuals terrenys del Parc de la Ciutadella corresponen majoritàriament als terrenys que foren destinats a la construcció de la Ciutadella militar iniciada el 1716.

Entre els anys 1705 i 1714 s'esdevé la Guerra de Successió, on de manera resumida, la corona d'Aragó recolzava el pretendent de la Casa d'Àustria, Carles d'Àustria, i la corona de Castella recolzava el pretendent francès dels Borbons,

Felip d'Anjou. En el transcurs de la mateixa el pretendent borbó acabà imposant-se. Les conseqüències per la corona aragonesa foren importants. A través de successius Decrets de Nova Planta, els diferents territoris de la corona aragonesa, Aragó, València, Balears i Catalunya, foren sotmeses a un seguit de transformacions de caire polític i econòmic. Dins de la primera destaca l'anul·lació dels òrgans de govern propis i la homogeneïtzació dels òrgans de govern a semblança dels existents a la corona de Castella. En l'ordre econòmic, es desposseeix de totes les rentes i possessions al Consell de Cent en el cas del principat.

En aquest context, i després d'un setge de més de 13 mesos, al setembre de 1714, Barcelona capitula davant les tropes franco-castellanes. Els vencedors inclouen dins de les actuacions a realitzar, l'enderroc de bona part del Barri de la Ribera per tal de poder construir una Ciutadella o fortalesa en aquell indret. En aquest procés d'alliberament de sòl edificat es procedeix a la destrucció de 1262 cases del barri de la Ribera i a part de les muralles de l'extrem nord est de la ciutat.

Fig. 3.- Plànol de 1718 dels edificis de la ciutadella amb els anys previstos dels inicis de l'obra. Font: Archivo general de Simancas

La construcció de la ciutadella s'adjudicà el març de 1715, s'inicià el març de 1716 i es va concloure el gener de 1725. La ciutadella estava concebuda com la estructura de caire militar més gran del moment d'Europa. Fou planificada pel enginyer militar flamenc Joris Prosper Van Verboom (1665- 1744).

Fig. 4.- Gravat del Port de Barcelona del segle XVIII. Encerclada la ciutadella. Font:MUHBA

La Ciutadella estigué controlant la ciutat de Barcelona durant bona part dels segles XVIII i XIX.

Fig. 5.- Plànol de Barcelona l'any 1806. Encerclada en vermell la ciutadella, en blau l'àrea d'intervenció. Font:MUHBA.

L'enderroc d'aquesta estructura militar fou un dels objectius que es fixà la Junta de Vigilància de Barcelona, l'any 1841 s'inicià aquest enderroc. El canvi de govern i la supressió del organisme a finals de 1841, no permeté concloure l'enderroc de la mateixa. El cap de govern el general Espartero feu reconstruir i restaurar el tram enderrocat.

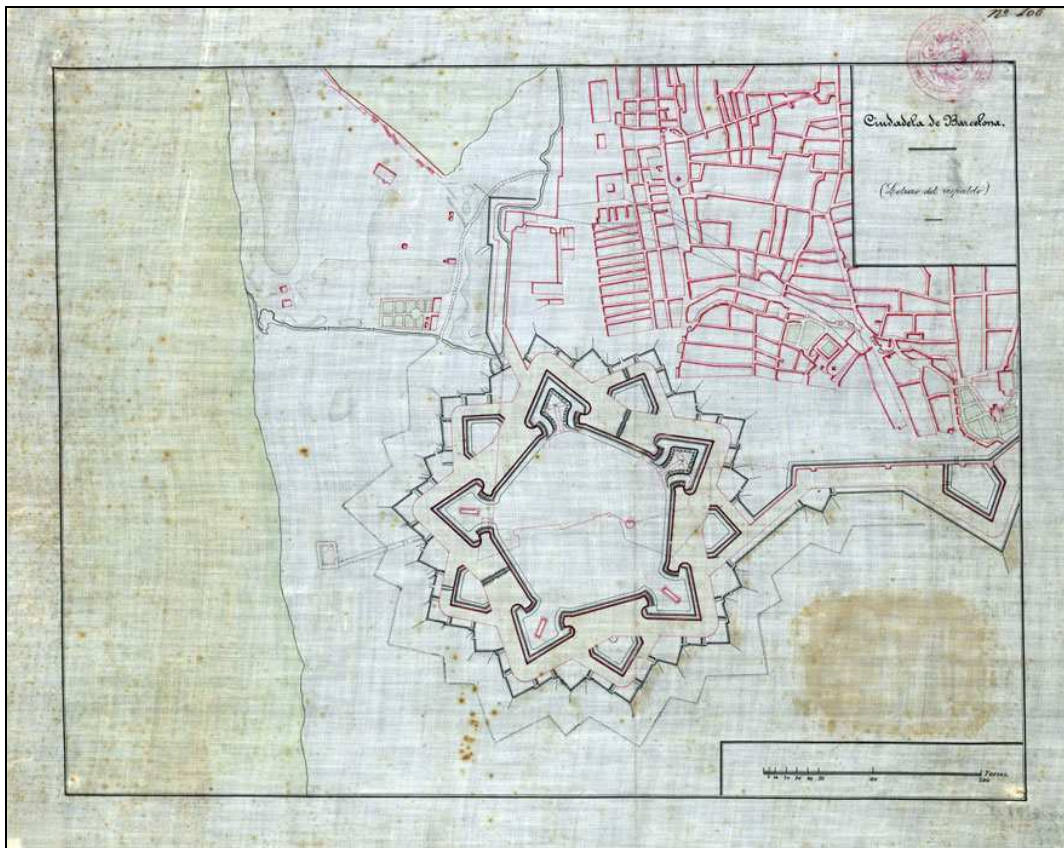

**Fig. 6.- Foto de les restes de la Ciutadella l'any 1874.
Autor de la fotografia: Joan Martí i Centelles.**

L'enderroc parcial de les estructures de la ciutadella es feren esperar més de 25 anys. Amb la Revolució de setembre de 1868, el nou cap del govern, el general Joan Prim, coneixedor de les aspiracions municipals de suprimir la Ciutadella, decideix cedir els terreny al municipi l'any 1869 amb la obligació de construir-hi parcs i jardins. Aquesta cessió tenia com objectiu guanyar-se el favor de la burgesia industrial barcelonina. El municipi de manera immediata procedeix al seu enderroc. L'enderroc de la Ciutadella fou realitzada mitjançant brigades de voluntaris.

L'any 1871 es convoca un concurs que va quedar desert, i finalment, s'encarregà a Josep Fontserè la realització del Parc.

Fig. 7.- Plànol de la Ciutadella de la primera meitat del segle XIX. Font: MUHBA

La recuperació d'aquests terrenys va permetre crear un gran espai verd molt necessari en la Barcelona cada cop més massificada del desenvolupament industrial. Calien llocs on "poder respirar", quelcom molt ben definit en el lema del projecte de Josep Fontserè: "Els jardins són a la ciutat el mateix que els pulmons al cos humà". Un criteri urbanístic que avui ens sembla evident, però que al final del segle XIX no ho era tant, d'evident.

El traçat original del parc que va realitzar Josep Fontserè l'any 1872 es va modificar per acollir l'Exposició Universal de 1888 i, més tard, per instal·lar-hi el Zoo de Barcelona, un dels més importants d'Europa i que ocupa la meitat dels terrenys.

De l'antiga ciutadella militar construïda el 1716 en resten la capella castrense, obra de Pròsper Verboom (1728), el palau del governador -seu de l'Institut Escola

durant la Segona República i avui un dels centres d'educació secundària de la ciutat- i l'edifici de l'arsenal, actualment seu del Parlament de Catalunya.

La resta d'edificis que hi ha al parc es van construir el darrer terç del segle XIX. El primer va ser el Museu Martorell de Geologia, d'estil neoclàssic, projectat l'any 1879 per Antoni Rovira i Trias, i que es va integrar en el disseny del parc que va portar a terme Josep Fontserè, l'any 1892.

Quant a les construccions realitzades en motiu de l'Exposició Universal de 1888, es conserva el restaurant, un edifici de maó vist, coronat de merlets, obra de Domènech i Muntaner, i pertanyent a la primera època del modernisme barceloní. S'anomenà popularment el Castell dels Tres Dragons, i des de l'any 1934 és la seu del Museu de Zoologia de Barcelona.

També van ser projectats per a l'Exposició Universal de 1888 l'Umbracle, un recinte singular dissenyat per Josep Fontseré (1883) que integra el maó, el ferro i un enllistonat de fusta que procura ombra a espècies subtropicals, i l'Hivernacle, una construcció de ferro i vidre dissenyada per Josep Amargós l'any 1884.

4. PROTECCIÓ LEGAL I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

Diferents intervencions arqueològiques han estat realitzades en l'interior del recinte del Parc de la Ciutadella d'acord amb la normativa vigent. El Parc de la Ciutadella té diferents proteccions legals.

- Bé Cultural d'Interès Nacional, en la categoria de *Jardí Artístic* pel Ministerio de Educación Nacional, Decret de 21 de desembre de 1951 (BOE, 15.01.1952).
- El Parc és inclòs al Catàleg Arquitectònic del Patrimoni Historicoartístic de la Ciutat de Barcelona de l'any 1979: A, I, fitxa 199.
- El conjunt del Parc és inclòs al Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic i Catàleg del districte 1-Sector oriental, número d'element:42.

- L'edifici del Parlament de Catalunya està declarat Bé Cultural d'Interès Nacional. Decret 474/1962, 1-3 (BOE, 9-3-1962).
- L'edifici del Parlament de Catalunya, antic Arsenal de la Ciutadella, és inclòs al Catàleg Arquitectònic del Patrimoni Históricoartístic de la Ciutat de Barcelona de l'any 1979: A, I, fitxa 200.

D'acord amb aquesta legislació s'han realitzat diverses intervencions arqueològiques entre les que cal destacar la intervenció al Portal de Sant Daniel (2007) o d'altres com la realitzada l'any 1989. L'última intervenció ha estat realitzada per l'arqueòleg Oriol Achón a l'ala sud est del Parlament de Catalunya, que ha posat al descobert un antic edifici de forma rectangular, datat en època de funcionament de la ciutadella com a fortificació militar, i enderrocat durant les obres de remodelació del parc per l'Exposició Universal del 1888.

5. MOTIVACIÓ I METODOLOGIA

Motivació

La present intervenció ve motivada per la intenció de construir una tanca perimetral a l'ala nord del parlament per a garantir la seguretat dels diputats. Aquesta tanca es construirà a 10'75 m de la vorera, creant a la zona interior una zona per a la carrega i descarrega de material. Per a la realització de l'obra, necessiten rebaixar 70 cm del terreny contant des de la cota de la vorera.

Mètode

Les tasques de documentació arqueològica s'han desenvolupat seguint el mètode de registre de dades proposat per E.C. Harris i A. Carandini, modificat a partir de la pràctica arqueològica en aquest tipus de jaciment i de les circumstàncies concretes de l'excavació. S'han distingit i retirat cada un dels diversos nivells i estrats localitzats, d'acord amb criteris estratigràfics, de textura, composició i color. Per el registre objectiu dels elements i estrats que s'exhumen es realitza una numeració correlativa d'aquests denominats *Unitat Estratigràfica* (UE), que individualitza els uns dels altres. De totes les UE se'n realitza una fitxa. En

aquesta, s'indica la seva ubicació en el context general del jaciment, la descripció i la posició física respecte a la resta d'UE amb què es relaciona així com la seva datació. Els materials recuperats es separaren en bosses diferenciades per cada UE. Posteriorment seran rentats, siglats i inventariats. L'estudi d'aquests materials ens permetrà acostar-nos a la datació relativa de cada UE. Les sigles del material estan compostes pel numero de codi, seguit del número de UE i el número d'inventari, en aquest cas seria: 061/10 – núm. U.E. – núm. inventari.

Els treballs es complementaran amb l'aixecament planimètric dels diferents àmbits d'actuació, tot assenyalant els diferents nivells i restes localitzades, així com també, les plantes generals del jaciment, plantes concretes i seccions que complementen la documentació de cadascuna de les tasques desenvolupades. També s'ha realitzat el corresponent reportatge fotogràfic de les mateixes.

Un cop finalitzada la intervenció es realitzà l'informe preliminar de la intervenció arqueològica preventiva que ara es veu ampliat per la memòria definitiva, al incloure els resultats i conclusions, així com també tota la documentació generada (Llistat d'UE, planimetria, documentació fotogràfica...)

Equip Humà

Per a la realització d'aquesta intervenció s'ha comptat amb un equip pluridisciplinar. Aquest ha estat format per un arqueòleg director, un dibuixant, un topògraf i auxiliars d'arqueologia facilitats per l'obra. A més s'ha utilitzat una màquina excavadora tipus "bobcat" per a l'extracció de les capes superficials

6. TASQUES REALITZADES I RESULTATS

Les tasques realitzades a la zona perimetral de l'edifici annex nord oest del Parlament de Catalunya s'iniciaren el proppassat 6 de setembre amb les feines d'enretirada de la capa vegetal i de les terres sobreposades amb mitjans mecànics, en concret una Bobcat, alternats amb mitjans manuals en el moment en que es localitzaven restes estructurals i/o arqueològiques. Les quals van ser

delimitades. La zona afectada comprenia un rectangle de 7 metres d'amplada per 49 m de llargada i es va rebaixar 70 cm per sota de la cota de la vorera a tots els llocs excepte on es van localitzar les restes arqueològiques.

Aquestes tasques han estat realitzades d'acord amb la normativa vigent i amb la corresponen supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat.

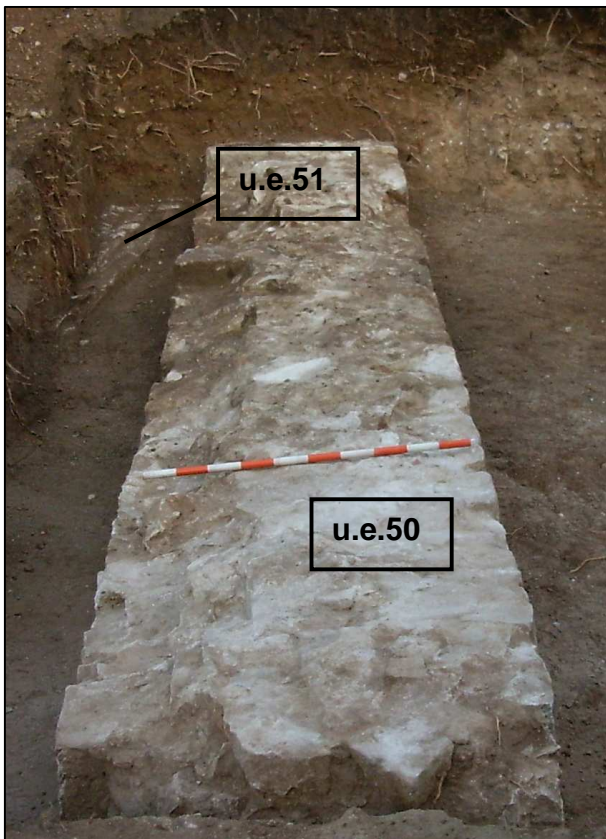
Fig. 8.- Vista inicial de la zona a intervenir amb la u.e.01

Inicialment es va documentar un nivell de terres vegetals, amb presència de arrels i gespa i uns arbres a la part est que van haver de ser enretirats (**u.e.01**). Aquest estrat, d'uns 10 cm de potència, ocupava tota la superfície afectada per l'obra i es trobava a una cota màxima de 6'36 m snm i una cota mínima de 5 m snm. Per sota aquest estrat, es va localitzar un nivell de terres marrons bastants compactes amb restes de ceràmica de totes les èpoques (**u.e.02**), des de restes de material constructiu del segle XX fins a restes d'àmfora romana, la qual cosa ens indica que són terres aportades contemporàniament per crear una capa de terra vegetal. Aquest nivell tenia una potència de 30 cm i es trobava a una cota màxima de 6'26 m snm i a una mínima de 4'60 m snm.

Un cop extret l'estrat 02, es va documentar un altre nivell de terra, que igual que als altres dos, ocupava tota la superfície a rebaixar, es tractava d'un nivell de

terres de color grisos amb molta resta de material constructiu i ceràmica bastant moderna (**u.e.03**). Era un nivell de terres abocades allà a inicis del S.XX per reomplir el terreny i amortitzar les estructures. Aquest estrat, que tenia una potència de entre 40 i 70 cm i es trobava a una cota màxima de 5'95 m snm i mínima de 4'20 m snm, cobria la majoria de les restes arqueològiques localitzades.

L'estrat u.e.03, no solament cobria casi totes les estructures que detallarem a continuació, sinó que també a un nivell de sorres (**u.e.10**), que s'adossava a totes les estructures i es trobava a una cota màxima de 4'55 m snm amb una potència indeterminada ja que no s'ha arribat al final d'aquest estrat perquè quedava per sota de la cota de l'obra.

Fig. 8.- Vista de la u.e.50 i u.e.51

A la part més occidental del jaciment, es va documentar un conjunt de pedres de mida mitjana lligades amb morter de calç que formaven una banqueta de fonamentació d'un antic mur, possiblement del S.XVIII² (**u.e.50**). Les mides d'aquesta banqueta eren de 6 metres de llargada documentats, ja que s'estenia més enllà del tall de final d'obra i 1'10 m d'amplada. Aquesta estructura tenia un sentit nord sud i la part superior es trobava a una cota de 4'63 m snm. A la part oest d'aquesta estructura, entre ella i el tall que marcava el límit final de la excavació, es va localitzar, a una cota

---

² Veure apartat Conclusions, pg. 32

de 4,37 m snm a la part més alta, un conjunt de maons de 30 x 15 cm, col·locats de forma plana un al costat de l'altre creant una canalització amb pendent cap al sud-oest (**u.e.51**).

Paral·lel a l'estrat u.e.50, a uns 6 metres cap a l'est, es va documentar a una cota de 4'63 m snm, una altre banqueteta datable al S.XVIII de les mateixes característiques que l'anterior, es a dir, formada per pedres de mida mitjana lligades amb molt morter de calç (**u.e.04**).

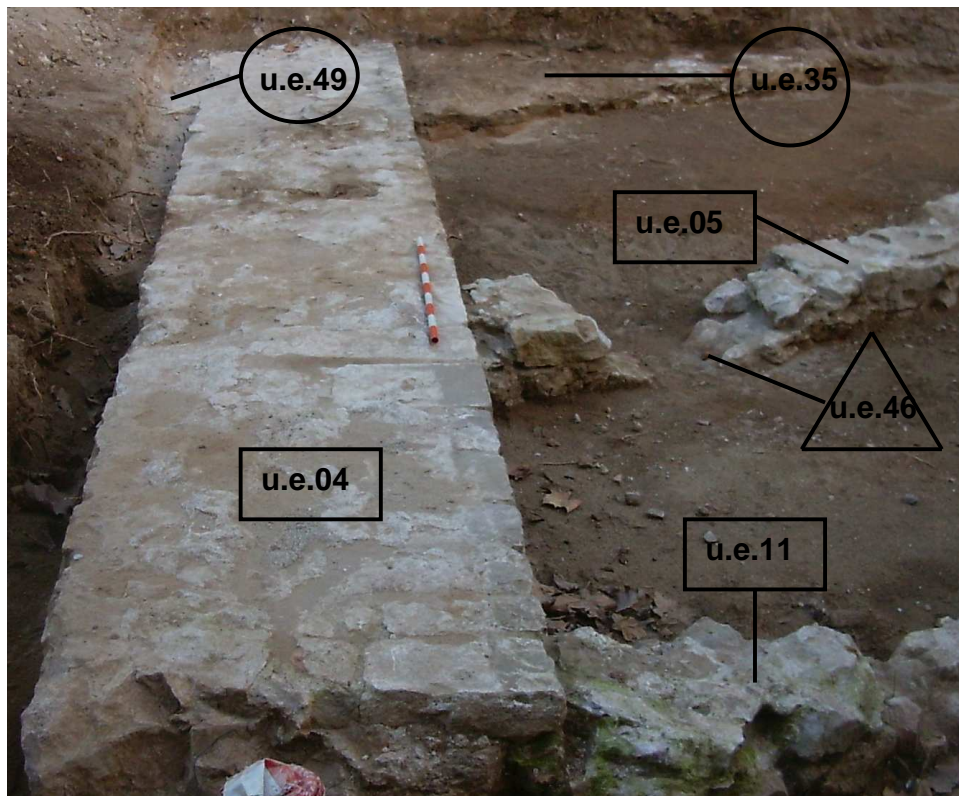

Fig. 9.- Vista dels treballs d'excavació al mur u.e.04

Adossat al mur u.e.04, per la seva part occidental, es va documentar un petit tros de morter de calç molt compactat que cobria a la u.e.10 (**u.e.49**). Aquest tros tenia unes mides de 40 x 50 cm i corresponia a la única part conservada de l'antiga preparació del paviment del S.XIX que cobria l'espai entre els murs u.e.50 i u.e.04.

Al costat est del mur u.e.04, es documenten varies estructures adossades a aquest, tocant al mur per la part nord d'aquest, es localitza una capa de morter de entre 10 i 20 cm de gruix (**u.e.35**) que deuria formar part de la preparació d'un nivell de circulació utilitzat al llarg del S.XIX. Aquest estrat es trobava en molt mal estat de conservació i a una cota de 4'53 m snm. Una mica més al sud, es documentà, a una cota de 4'53 m snm, una estructura de 7'5 m de llarg i 50 cm

d'amplada, amb direcció SW-NE, formada per blocs de pedra de mida mitjana lligades amb morter de calç i en molt mal estat de conservació (**u.e.05**), es tractava d'un mur construït posteriorment, segurament cap a finals del segle XIX a la zona de jardí de l'edifici. Aquesta estructura, **u.e.05**, es trobava adossada al mur **u.e.04** i quedava afectada per varis retalls efectuats al llarg del segle XX, com el retall **u.e.46**, que trenca al mur a 80 cm del seu inici a la part oest.

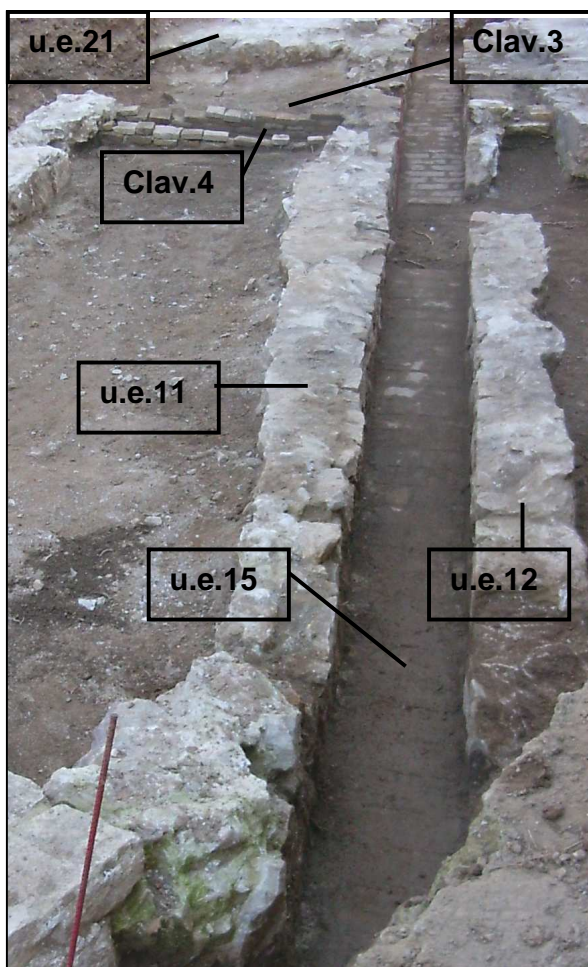

Fig. 10.- Vista de la u.e.04 i de les estructures que se li adossen

A la part sud del mur **u.e.04**, se li adossa una nova estructura de uns 11 m de llarg, formada per pedres de mida mitjana i petita lligades amb morter de calç (**u.e.11**) que correspon a la paret nord d'una canalització del S.XVIII. Aquesta canalització (canalització 1), està formada per la paret nord ja dita, una paret al sud formada també per pedres de mida mitjana i petita lligades amb morter de calç (**u.e.12**) i un conjunt de lloses de mida gran col·locades de forma horitzontal creant la tapa d'aquesta (**u.e.13**). Aquesta canalització, estava reblerta per un estrat de

terra marró bastant solta (**u.e.14**) que cobria el que seria el terra de la canal, format per un conjunt de maons de 15x30 cm (**u.e.15**). La canalització 1 tenia una pendent NE-SW, tal i com marquen les cotes, ja que a la part NE el terra es trobaria a una cota de 4'14 m snm i a la zona SW a 3'96 m snm. Aquesta estructura també es troba afectada per diferents retalls realitzats al llarg del segle XX com el retall **u.e.08**, que trenca la canal per la meitat, i el retall **u.e.24**, que afecta la canal a la seva part NE.

Fig. 11.- Vista de la clavaguera 1 i de les estructures que se li adossen.

Als 10 m des del sud de la canalització 1, se li adossa pel nord una estructura formada per pedres de mida mitjana lligades amb morter de calç formant un mur de 1'10 m d'amplada i una llargada documentada de 2 m (**u.e.21**). Aquesta estructura, localitzada a una cota de 4'60 m snm, feia una doble funció, la de mur de tancament de l'edifici del S.XVIII i de paret d'una canal que transcorria en direcció NW-SE. Aquesta canalització estava formada per una altre paret construïda a base de maons de 30 x 30 cm col·locats de forma horitzontal (**u.e.20**) amb una cota superior de 4'59 m snm i per un terra format per maons de les mateixes característiques (**u.e.22**).

Aquesta canalització (canalització 2) datable al S.XVIII, estava reblerta per un nivell de terra de color marró fosc bastant solta amb restes de material constructiu.

La canal tenia pendent NW-SE segons marquen les cotes (4'26 m snm a la part NW, 4'21 m snm a la part SE) i sembla ser que desembocava a la canalització 1, tot i que es difícil de demostrar ja que en aquest punt es troba trencada pel retall u.e.24.

Relacionat també amb la canalització 1, es documenten 2 estructures més datables al S.XVIII, anomenades canalització 3 i canalització 4. La canalització 3 estava formada per un conjunt de maons de 30 x 25 cm col·locats horitzontalment formant un terra (**u.e.26**) i per les restes d'una paret també formada per maons de la mateixa mida que els del terra lligats amb morter de calç. Aquesta canal, que tenia una direcció NW-SE i una pendent d'igual sentit, tal i com indiquen les cotes (4'40 m snm a la part NW i 4'27 m snm a la part SE), desembocava a la canalització 1.

Fig. 12.- Vista de les clavagueres 3 i 4

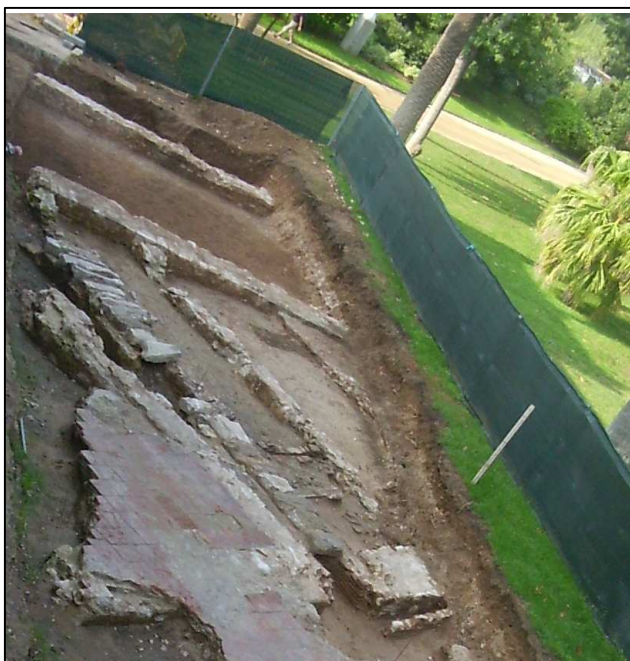
La canalització 4 corria paral·lela a la 3, amb la mateixa direcció i en principi també desembocava a la canalització 1, tot i que la sortida estava tapiada. Aquesta estructura, es trobava en més bon estat que l'anterior i constava encara de les dues parets, la NE, formada per maons de 30 x 15 cm lligats amb morter de calç que es trobava a una cota de 4'46 m snm **(u.e.27)** i la SW, d'igual formació que l'anterior i que es trobava a una cota de 4'42 m snm. El terra de la canal estava format també per maons col·locats horitzontalment **(u.e.28)** creant una pendent, com ja s'ha dit abans, de NW a SE, tal i com indiquen les cotes (4'32 m snm a la part NW i 4'28 m snm a la part SE). Aquesta canal estava reblerta per un nivell de terra de color marró fosc amb presència de moltes arrels **(u.e.30)**.

La part nord de la canalització 3, està trencada pel mur u.e.05, a l'altre costat d'aquest mur, es a dir, al nord, es documenta una paret de maons **(u.e.33)** i un terra també fet de maons **(u.e.34)** que formarien part d'una canalització que seria la mateixa canalització 3. Així, tenim que la u.e.33 seria la paret sud de la canal 3 i la u.e.34 la mateixa que la u.e.26.

A l'est de la canalització 1 i adossant-se a aquesta a la part nord, es va documentar, a una cota de 4'70 m snm, una estructura de 1'10 metres d'amplada i 7 m de llargada, construïda amb pedres de mida mitjana i gran lligades amb morter de calç **(u.e.06)**, amb sentit SW-NE, corresponent a un mur de l'antiga edificació del S.XVIII. Aquesta estructura estava tallada als dos metres de l'inici sud pel retall u.e.08 i a la seva part final pel retall u.e.24. A la seva part sud, també es va documentar, a 4'68 m snm, un conjunt de maons de 30 x 15 cm, posats de forma horitzontal creant un rectangle de 45 x 90 cm **(ue.16)**, que possiblement marcaven la zona d'una porta en aquesta part de mur.

En contacte amb el mur u.e.06, es va documentar a una cota de 4'70 m snm, una altra estructura del S.XVIII de 1 m d'amplada i 5 m de llargada, construïda a base de pedres de mida mitjana i gran lligades amb morter de calç **(u.e.09)**. Aquest mur tenia una direcció SE-NW i sembla ser la continuació de la ja citada u.e.21, tot i

que pel mig passa la canalització 1 que fa que s'els separi. Aquest mur u.e.06, estava cobert per un conjunt de maons de 30 x 30 cm col·locats horitzontalment i que s'estenien per tot l'espai des del mur u.e.06 fins al límit nord del jaciment, ocupant tota la zona central de l'excavació a una cota de 4'72 m snm **(u.e.07)**. Aquest estrat, que també s'adossava al mur u.e.06, u.e.39 i u.e.19 i que estava tallat pels retalls u.e.24, u.e.37 i u.e.38, corresponia a un nivell de circulació o paviment datat cap al segle XIX. Cal remarcar que a la part oest del paviment, es va detectar una rajola totalment diferent de la resta, tenia unes mides de 40 x 40 cm i tenia 6 petits forats en la seva superfície **(u.e.58)**, aquesta rajola es va considerar una tapa de registre d'una canalització que deuria passar per aquella zona i que no es sabia del cert fins que s'aixequés el paviment.

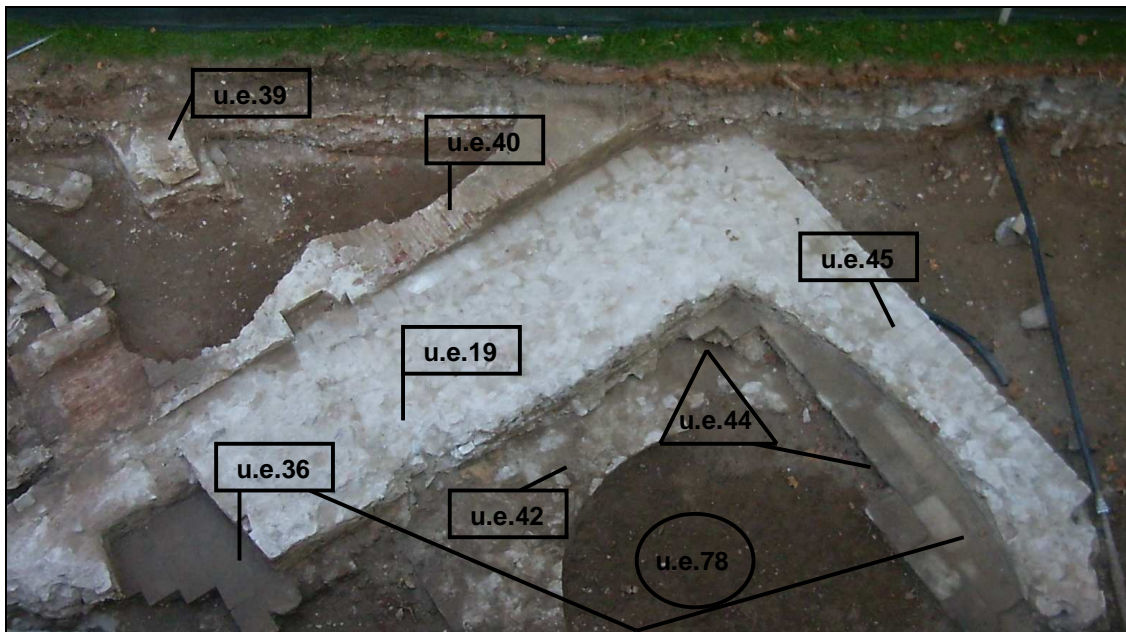

Fig. 13.- Vista general de la zona de les clavagueres   **Fig. 14.- Vista de la u.e.07**

La pavimentació u.e.07, tenia en certs punts una petita capa de morter, de la qual, no quedaven prou evidències per ser grafiada, que la recobria **(u.e.17)** possiblement degut a petites reformes fetes en el paviment o a les restes d'un enlluït posat a sobre d'aquest. Per sota de tota la superfície del nivell de circulació u.e.07, a una cota de 4'68 m snm, es va documentar una capa de morter de calç

de uns 5 cm de gruix (**u.e.18**) corresponent al nivell de preparació de la pavimentació.

A la part est de l'excavació, adossant-s'hi el paviment u.e.07, es va documentar a 4'70 m snm, una nova estructura formada per pedres de mida mitjana i gran lligades amb morter de calç i amb unes mides de 10 m de llargada x 2'20 m d'amplada (**u.e.19**). Aquesta unitat estratigràfica corresponia a un mur de tancament de les edificacions aquí existents des del S.XVIII i tenia una direcció SW-NE. A 1'5 m de la part sud d'aquest mur u.e.19, es va documentar un encaix de 1'10 m x 1'30 m.

Fig. 15.- Vista de la zona est del jaciment amb les seves respectives u.e..

El mur u.e.19, estava en contacte a la part nord, amb una estructura del S.XVIII formada per pedres de mida mitjana i gran lligades amb morter de calç i unes mides de 7 m de llarg i 1 m d'ample (**u.e.45**). Aquests dos murs es relacionaven formant un angle de 90°. L'estructura u.e.45, tenia una direcció NW-SE i es trobava a una cota de 4'72 m snm. Aquest mur, tenia dues cares, la cara exterior, que marcava el límit del jaciment pel est, era recta, mentre que la cara interior tenia forma semicircular. Cal remarcar que la paret interior tant del mur u.e.19 com

del mur u.e.45, estaven revestits amb una capa de pintura blanca (**u.e.43**). Aquesta capa de pintura estava formada per 4 estrats, que descriurem a continuació de l'exterior a l'interior. La part més externa estava formada per una petita capa de pintura blanca d'1 mm de gruix (**43a**), aquesta capa estava agafada a un nivell format per morter de calç de textura bastant barroera i de tons grisosos d'1 cm d'amplada (**43b**), de la mateixa manera, aquest nivell estava en contacte amb una capa de morter de calç bastant blanquinós d'1 cm d'amplada, sense tantes impureses com l'anterior i amb la part exterior tacada de negre, com si de sutge es tractés (**43c**). Finalment, entre la capa 43c i el mur, hi havia un nou nivell de morter de calç de color més marró d'1 cm de gruix (**43d**).

Adossant-se també per la cara interior dels murs u.e.19 i u.e.45, es va documentar, a 4'48 m snm, un conjunt de pedres de mida mitjana i de forma llisa per sobre i còncava per sota, col·locades horitzontalment i lligades amb morter de calç que formaven un paviment (**u.e.36**). Aquest paviment, contemporani als murs, estava trencat pel retall u.e.44.

Fig. 16.- Vista de detall de la u.e.36

Aquest retall u.e.44, va permetre documentar una nova estructura de pedra que es trobava situada sota del paviment u.e.36. Es tractava d'un conjunt de pedres de mida mitjana lligades amb morter de calç que formaven una forma possiblement circular, tot i que degut a la situació del jaciment i l'evolució de les obres només s'ha pogut localitzar la meitat, documentant una forma semicircular (**u.e.42**). La part alta d'aquesta estructura es trobava a una cota de 4'26 m snm i formava part

d'un antic dipòsit del segle XVIII. La u.e.42, es trobava reblerta per un estrat terra flonja bastant humida i amb molta presència d'arrels (**u.e.78**). Per tal de determinar la profunditat del dipòsit, es va realitzar una cala per arribar al fons traient part del nivell u.e.78. Es va arribar a baixar 1'60 m de fondària, el màxim que donava la màquina, i no es va localitzar el fons.

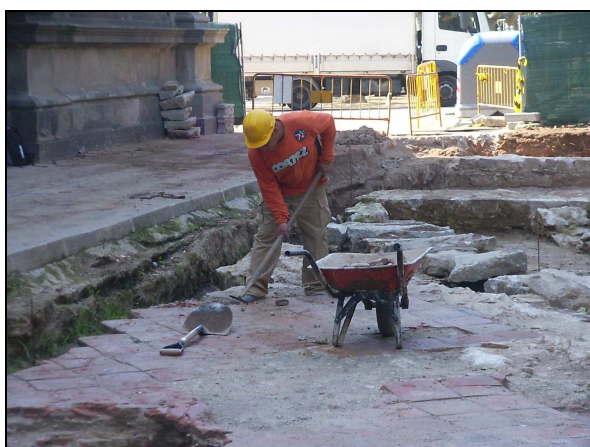
A la part NE del jaciment, adossat al mur u.e.19 per l'oest, es va documentar una nova estructura formada per maons de 30 x 15 cm col·locats verticalment formant una volta (**u.e.40**) estant la part central superior a una cota de 5'05 m snm i la part inferior de la volta a 4'56 m sm. Per sobre, la volta estava recoberta per una capa de morter de calç de color grisos com si es tractés d'un enlluït (**u.e.41**). Aquesta volta formava part d'un antic forn de coure pa ubicat en aquesta zona. Relacionat amb aquest forn i la volta u.e.40, es va documentar, al límit nord del jaciment, una nova estructura formada per pedres de mida mitjana lligades amb morter amb unes mides de 1'10 m de llargada documentada i 1 m d'amplada (**u.e.39**). Aquest mur, tenia la cara interior en forma semicircular, cosa que fa indicar que formaria part del forn de pa del S.XVIII i estaria relacionat amb la volta, l'altre cara era recta i es trobava trencada pel retall u.e.37, que impedia veure la continuació, però que segurament s'adossaria al mur u.e.19.

Fig. 17.- Vista de la volta u.e.40

Un cop documentades totes aquestes estructures, es va procedir al desmuntatge del paviment u.e.07 i de la seva preparació u.e.18, per poder excavar els estrats de sota i així poder veure si fins a la cota final de l'obra es documentaven noves restes arqueològiques o no.

Així doncs, es va procedir a aixecar tota la pavimentació u.e.07, deixant al descobert tot el nivell de morter de calç de la preparació u.e.18. Posteriorment, es va procedir a extreure aquesta capa de morter. Un cop realitzat això i per sota d'aquesta, es va documentar un estrat de terra de color marró fosc bastant solta amb presència d'alguna arrel i una potència de 10 cm (**u.e.52**), per sota es documentava la u.e.10. Aquest nivell u.e.52, es va localitzar a la part sud de la zona central del jaciment, ja que a la part nord es van documentar varies estructures a les que aquest estrat s'hi adossava.

Fig. 18.- Vista de l'extracció del paviment u.e.07 **Fig. 19.- Vista dels treballs a la u.e.52**

D'aquesta manera, trobem que a la part més al nord, a una cota de 4'31 m snm, es documenta un estrat format per algun maó i molt morter de calç, en molt mal estat de conservació (**u.e.71**) que podria ser interpretat com les restes d'un paviment d'una antiga canal del S.XVIII no localitzada. Al sud d'aquesta u.e.71, a una cota de 4'64 m snm, es van documentar unes pedres de mida mitjana i gran col·locades de forma horitzontal com si fossin lloses (**u.e.74**) que feien la funció de tapa de canalització, aquestes pedres s'apoyaven a sobre de dues parets

(u.e.72 la paret sud i **u.e.73** la paret nord) fetes a base de pedres de mida petita i mitjana lligades amb morter de calç que feien la funció de paret de la canalització. Aquesta canal estava reblerta amb un estrat de terra de color marró fosc i amb presència de moltes arrels **(u.e.76)** que cobria el terra de la canalització fet a partir de maons de 30 x 15 cm col·locats horitzontalment **(u.e.75)**. Aquesta canalització tenia una direcció SW-NE i estava tallada a la part sud per el retall u.e.24. A partir d'aquí, veient la direcció d'aquesta canalització i la de la canalització 1, juntament amb la tècnica constructiva emprada en les dues, s'arriba a la conclusió de que es tracten de la mateixa estructura que va ser trencada pel retall u.e.24, d'aquesta manera, tindriem que la u.e.72 es la mateixa que la u.e.12, la u.e.73 la u.e.11, la u.e.74 la u.e.13, la u.e.75 la u.e.15 i la u.e.76 la u.e.14.

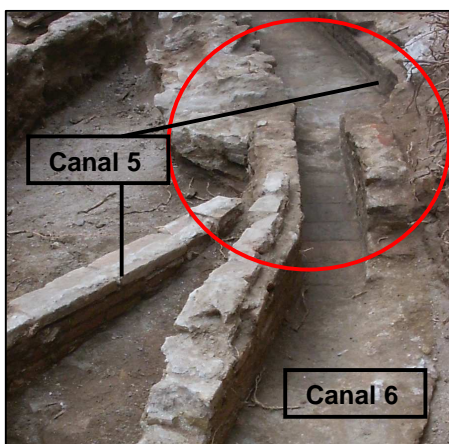

Fig. 20.- Vista aèria de la zona central amb les noves canalitzacions

Al nord d'aquesta canalització continuació de la canal 1, ens trobem que se li adossa una paret feta a base de maons de 30 x 15 lligats amb morter de calç col·locats horitzontalment un sobre l'altre, amb una cota màxima de 4'32 m snm, que gira 90° fent una corba i continuant posteriorment en línia recta 2 metres més **(u.e.63)**. Aquesta paret es troba tallada per una nova canalització, canalització 6

que explicarem posteriorment. Aquesta paret u.e.63, forma part d'una canal, canalització 5, datable al S.XVIII i que està composta per una altra paret que recorre paral·lela a aquesta pel sud i de la que només se'n conserven 20 cm (**u.e.64**) i pel terra de la canal que està format per maons de 30 x 15 cm col·locats a una cota de 4'24 m snm de forma horitzontal creant un paviment (**u.e.65**) i del que també només se'n conserven 20 cm.

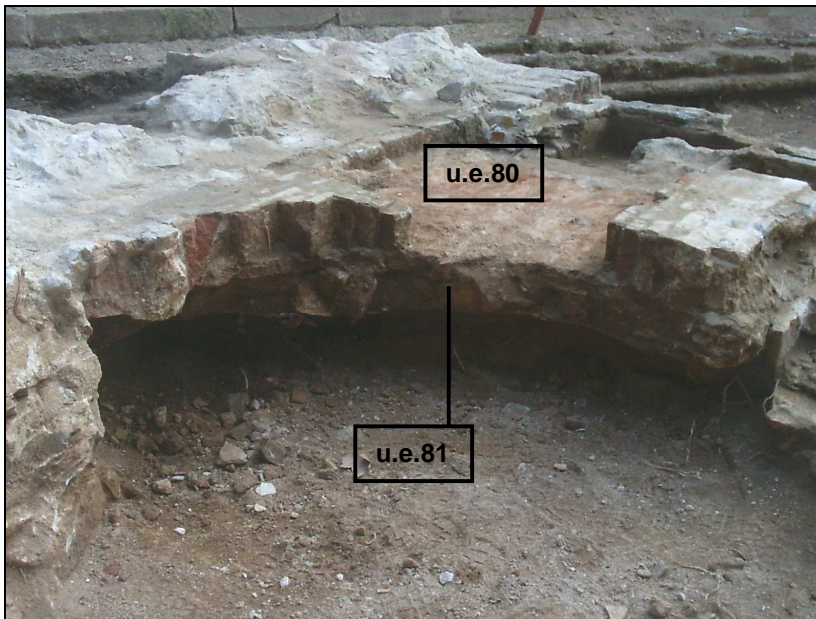
Com hem dit anteriorment, aquesta canal 5, estava tallada per una nova canal (canalització 6) que també s'adossava a la canalització 1, creant així una modificació del recorregut d'aquesta. Aquesta nova estructura, datada a finals del S.XVIII, estava composta per dues parets i un terra, la paret nord, feta a base de maons de 30 x 15 lligats amb morter de calç, estava casi totalment desapareguda a excepció de l'últim metre on encara conservava 20 cm de paret, situant-se aquesta a 4'49 m snm (**u.e.68**). La paret sud estava en millor estat, la part més alta es trobava a una cota de 4'54 m snm i estava construïda de la mateixa manera que la nord (**u.e.67**). El terra de la canal, que es trobava a una cota de 4'24 m snm, estava fet també de maons de 30 x 15 cm col·locats de forma horitzontal creant un paviment (**u.e.69**). Cal remarcar, que a l'últim metre d'aquesta canal es conservava també part de la coberta, formada per maons de 30 x 15 col·locats horitzontalment (**u.e.66**).

Fig. 21.- Vista de com la canal 6 talla a la canal 5

Aquestes dues canalitzacions (5 i 6) van funcionar en èpoques diferents però totes dues tenien el seu inici al mateix lloc, un petit dipòsit datable a inicis del S.XVIII col·locat al sud d'elles. Aquest dipòsit estava format per una coberta de volta feta

amb maons col·locats de forma vertical (**u.e.80**) que estaven coberts per una petita capa de terra de color marró (**u.e.79**) que estava alhora coberta per la preparació u.e.18 del paviment u.e.07. Aquesta volta de maons estava aposentada sobre unes pedres de mida mitjana que la reforçaven (**u.e.81**) i s'adossava a la paret u.e.19. No s'ha pogut documentar el terra d'aquest petit dipòsit ja que estava destruït per l'acció del retall u.e.37.

Fig. 22.- Vista de la volta de la coberta del dipòsit.

Aquestes dues canalitzacions, juntament amb la part nord de la canalització 1, van ser inhabilitades per la construcció d'un nou canal a mitjans del S.XIX, la canalització 7, que era de construcció una mica més complexa ja que disposava de diferents arquetes de registre ubicades al llarg del seu recorregut. Aquesta canal també es troba tallada a la seva part oest pel retall u.e.24, però això no impedeix interpretar que connectava amb la part sud de la canalització 1.

Així tenim que aquesta última canalització 7, estava formada per dues parets fetes de maons de 30 x 15 cm col·locats de forma horitzontal creant un muret estant a una cota de uns 4'58 m snm (**u.e.54** la paret sud i **u.e.55** la paret nord). La u.e.55, a la zona més occidental, servia també de tapia a la part nord inutilitzada de la canalització 1. Cobrint aquests dos murets, es va documentar un nivell de maons

de 30 x 15 cm col·locats horitzontalment (**u.e.53**) que feien la funció de tapa de la canal. Tota aquesta estructura, estava reblerta per un nivell de terra de color marró fosc amb molta presència d'arrels però absència de material arqueològic (**u.e.56**), que cobria el terra de la canal, format per maons de 30 x 15 cm col·locats horitzontalment creat un nivell de circulació (**u.e.57**). Aquest paviment, que es trobava a una cota de 4'65 m snm a la part més oriental i a 4'15 a la part més occidental, cobria una capa de morter de calç de 5 cm de gruix (**u.e.82**) corresponent a la preparació per col·locar-hi els maons a sobre.

Fig. 23.- Vista de la canalització 7.

Aquesta canalització 7, ja s'ha comentat que tenia una complexitat per les arquetes de registre que es documentaven al llarg del seu recorregut, així tenim que a uns 4 metres de l'inici de la part est de la canalització, ens trobem una petita canal formada per maons de 30 x 15 cm que acaba en una forma quadrada de 40 x 40 cm, tota aquesta estructura esta formada per una mateixa tirada de paret que fa la forma descrita (**u.e.59**), aquesta mena de arqueta esta pavimentada amb maons de manera molt similar a la canalització i es troba a una

cota de 4'38 m snm. A la part final de l'est de la canal 7, es documenta una nova arqueta de registre també de forma quadrada de 40 x 40 (**u.e.58**) de la que es conserva la tapa ja descrita anteriorment, ja que es trobava inserida dins el paviment u.e.07.

Fig. 24.- Vista de l'arqueta de registre u.e.59. Fig. 25.- Vista de la tapa de registre u.e.58.

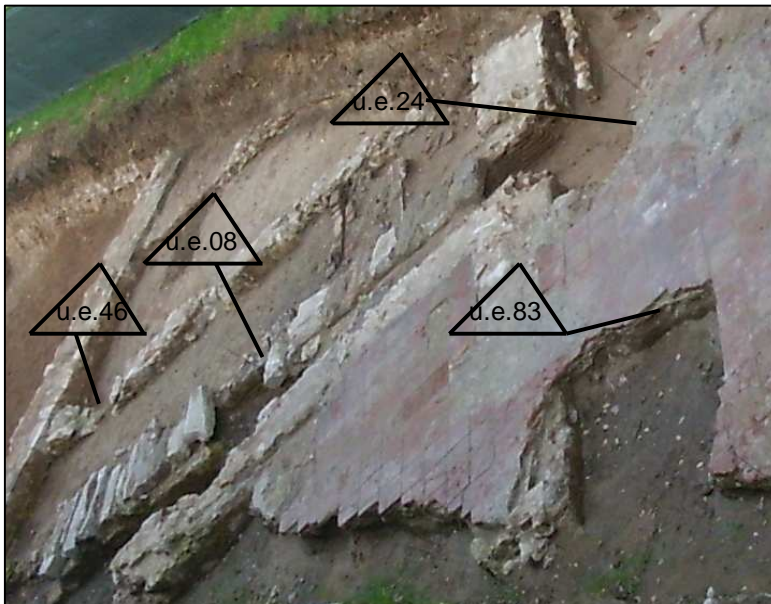
Per últim, comentar que adossat a l'arqueta de registre u.e.59, es va documentar una altre arqueta en bastant mal estat, estava formada per un terra enrajolat amb maons a una cota de 4'35 m snm (**u.e.62**), per una paret a la part de maons com les anteriorment descrites (**u.e.61**) a la part est, la part nord estava tancada per la mateixa paret de l'arqueta u.e.59 i la part sud es trobava delimitada per les pedres del dipòsit u.e.81, deixant una mena de canaló entre aquestes pedres i part de la paret u.e.55 que arribava a l'arqueta de registre u.e.58.

Finalment dir que totes aquestes últimes estructures, s'aposenen sobre el nivell de sorres u.e.10. A part, comentar que des del mur u.e.45 fins al límit est de la zona a rebaixar per l'obra, que són uns 10 metres més, es va extreure la terra formada per la u.e.03 i no es va localitzar cap resta més de estructures arqueològiques.

Val a dir, que les estructures aquí esmentades han estat afectades per varis retalls, com s'ha pogut anar veient al llarg de les explicacions, a continuació, es

farà una descripció de tots i cada un d'ells, iniciant-se des del localitzat més a l'oest i acabant als de l'est.

Així, ens trobem un primer retall de forma ovalada amb unes mides de 2 metres de llarg i 50 cm d'amplada (**u.e.08**) que talla al mur u.e.05, al mur 06 i part de la canalització 1 (u.e.12, u.e.13, u.e.14 i u.e.15). Aquest retall estava cobert per la u.e.03, que alhora el reomplia. A prop d'aquest retall, tallant al mur u.e.05 i reomplert per la u.e.03, la mateixa que el cobria, es va documentar un nou retall de forma rectangular amb unes mides de 40 cm d'ample x 50 cm de llarg (**u.e.46**).

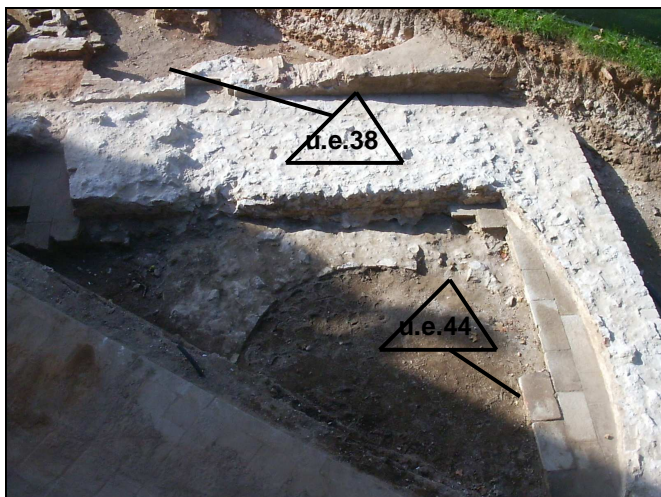
Fig. 26.- Vista dels retalls u.e.08, u.e.24, u.e.46 i u.e.83.

Al est d'aquests retalls, se'n va documentar un de nou de forma ovalada amb unes mides de 1'30 m d'amplada per 3'30 m de llarg (**u.e.24**), aquest retall estava cobert i reblert per la mateixa u.e.03 i tallava al mur u.e.06, al mur u.e.09, al paviment u.e.07, a la preparació d'aquest u.e.18, a la canalització 7 (u.e.53, u.e.54, u.e.55, u.e.56 i u.e.57), part de la canalització 2 (u.e.20, u.e.22 i u.e.23) i la canalització 1, tant a la seva part sud (u.e.11, u.e.12, u.e.13, u.e.14 i u.e.15), com a la part nord (u.e.71 i u.e.75).

Al sud del retall u.e.24, es va documentar un retall de forma rectangular amb unes mides de 1'70 m d'amplada per 3'20 m de llargada (**u.e.83**), que estava cobert i

reblert per la mateixa u.e.03 i tallava el paviment u.e.07, la seva preparació u.e.18 i l'estrat de terra u.e.52.

Avançant cap a l'est, es documenta un nou retall també de forma ovalada i amb unes mides de 4'5 m de llargada per 1'5 m d'amplada (**u.e.38**), aquest retall també estava cobert i reomplert per la mateixa u.e.03 i tallava al paviment u.e.07 i la seva preparació u.e.18, el dipòsit cobert amb volta de maons (u.e.79, u.e.80 i u.e.81) i les estructures que formaven el forn (u.e.39 i u.e.40). Al costat d'aquest retall, se'n localitza un altre que talla al paviment u.e.07 i corre paral·lel a l'arqueta de registre u.e.58, es tracta d'un retall de forma rectangular d'unues mides de 1'30 m de llarg x 70 cm d'amplada (**u.e.37**) que estava cobert i reomplert per la u.e.03.

Fig. 27.- Vista dels retalls u.e.38, u.e.44

A la part més oriental, es documenta un nou retall de forma rectangular amb unes mides de 5'50 m de llargada x 4'50 m d'amplada (**u.e.44**) que talla el paviment u.e.36. Aquest retall estava cobert i reblert per la u.e.03.

Tots aquets retalla esmentats, deurien ser realitzats cap a principis del segle XX, època en que es va construir la ala nord del parlament de Catalunya, per a plantar-hi arbres, ja que la forma que així tenen i la quantitat d'arrels allà localitzada fa pensar en això.

Finalment, es van documentar dos retalls més, el primer estava a la part més oriental del jaciment i tallava a la u.e.45 en la seva part sud per a la col·locació d'un tub d'aigües freàtiques a inicis del segle XX (**u.e.48**). Aquest retall estava cobert per la u.e.03. Per últim, es va localitzar un retall realitzat també a inicis del segle XX per a la col·locació de tubs d'aigua, que recorria el jaciment d'est a oest per la seva part sud (**u.e.47**), a tocar de la vorera i que tallava a casi totes les estructures, es a dir, els murs u.e.45, u.e.19, u.e.09, u.e.06, u.e.04 i u.e.50; el paviment u.e.07 i u.e.36, la preparació del paviment u.e.18, l'estrat de terra u.e.52 i la canalització 1 pel sud (u.e.11, u.e.12, u.e.13, u.e.14 i u.e.15).

Fig. 28.- Vista dels retall u.e.47

7. CONCLUSIONS

La present intervenció a la zona perimetral de l'edifici annex nord oest del Parlament de Catalunya ens permet recuperar part de les estructures vinculades amb la Ciutadella que es trobava instal·lada en aquest indret a partir de 1716 i que estigué dempeus fins el 1869 moment en que s'inicià el procés d'enderroc de part de la mateixa per tal de crear un parc o jardí, tot creant un pulmó verd per la ciutat de Barcelona.

En concret s'han pogut documentar varies restes d'estructures constructives vinculables tipològicament amb aquesta estructura militar. Tot i la parcialitat de les restes, que s'estenen mes enllà dels límits de l'obra, s'ha pogut documentar i identificar bàsicament les fonamentacions d'un edifici amb les seves estructures de servei de l'època de funcionament de la ciutadella.

Així, d'aquestes estructures documentades, els fonaments dels murs u.e.04, 50, 06, 19, 39 i 21, formaven part d'un mateix cos o edifici, que presenta una planta triangular en el que s'han pogut documentar una divisió interior, fonamentació del mur u.e.09 i un nivell de circulació, u.e.07. Per sota d'aquest paviment, s'ha documentat diferents canalitzacions o estructures de serveis de l'edifici, tals com la canalització 2, canalització 5, canalització 6 o la canalització 7, vinculades a un petit dipòsit. A la part oriental de l'edifici i certificant el que deia la documentació, s'ha localitzat la part corresponent al forn, u.e.40. A la zona que correspondria al pati central, s'han documentat 3 clavegueres, canalització 1, canalització 3 i canalització 4 interrelacionades entre si corresponent també a estructures de serveis de l'antic edifici i un mur de construcció bastant simple, u.e.05.

Totes aquestes estructures, ens marquen diferents fases de construcció i ús. Inicialment tindríem una **primera fase** datable al primer quart del s.XVIII que correspondria al edifici triangular original, compost pels murs de tancament u.e.04, 50, 06, 19, 39, 21 i 45, i la divisió interior formada pel mur u.e.09. Aquest edifici inicial no conserva cap nivell de circulació degut a les reformes posteriors, però se

li vinculen diferents canalitzacions, tals com la canalització 2 i la canalització 5 a la part interior i la canalització 3 i 4 a la zona del pati, totes aquestes canals anaven a desembocar a una canalització central i més gran, la canalització 1. En aquesta fase també es construeix la estructura del forn de pa, u.e.40, i els dipòsits 1 i 2,

Una **segona fase**, correspondria a finals del segle XVIII. Aquest moment conserva l'estructura triangular original amb els mateixos murs, l'únic que sofreix canvis en el sistema de serveis, ja que s'inutilitza la canalització 5 i se'n crea una de nova, la canalització 6. D'aquest moment tampoc es conserva el nivell de circulació. En aquesta fase es manté en ús el forn u.e.40

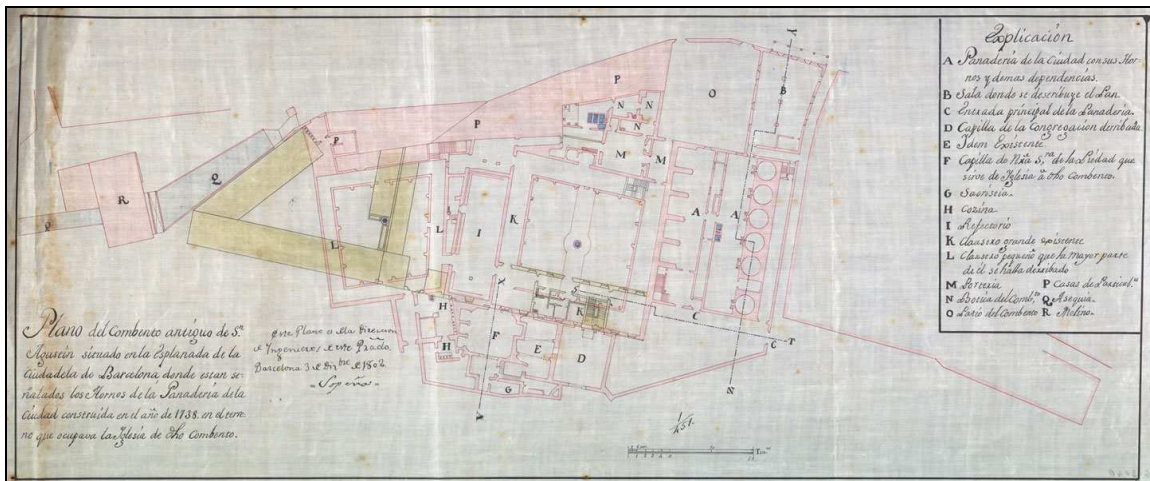
Una **tercera fase**, correspondria a mitjans-finals del s.XIX, quan en motiu de la celebració de la exposició universal de Barcelona de 1888, es decideix mantenir l'edifici en peu i adequar-lo als nous usos. En aquest moment, es torna a modificar el sistema de canalitzacions, inutilitzant part de la canalització 1, la canal 6 i les canals 3 i 4, creant-ne una de nova, la canalització 7. També es en aquest moment quan es construeix un mur que creua en diagonal el pati, u.e.05. En aquest moment, la estructura de forn u.e.40 es manté en peu però no se sap quin ús se l'hi dona.

Fig. 29.- Vista aèria final de les estructures

Finalment, a inicis del segle XX, es va construir l'ala nord de l'actual parlament de Catalunya, cosa que va portar a l'enderroc d'aquest edifici.

La documentació de part de l'estructura d'un forn, juntament amb la documentació planimètrica localitzada i consultada, que més endavant s'explicarà, va permetre engegar un procés de reconstrucció hipotètica del que seria l'edifici aquí localitzat, tot i que deixant encara grans buits per omplir. Per a això, també es van consultar els plànols conservats del forn de Sant Agustí, que corresponien a uns forn de pa fabricats per militars al segle XVIII, cosa que ens els situava cronològicament i constructivament contemporanis al aquí documentat.

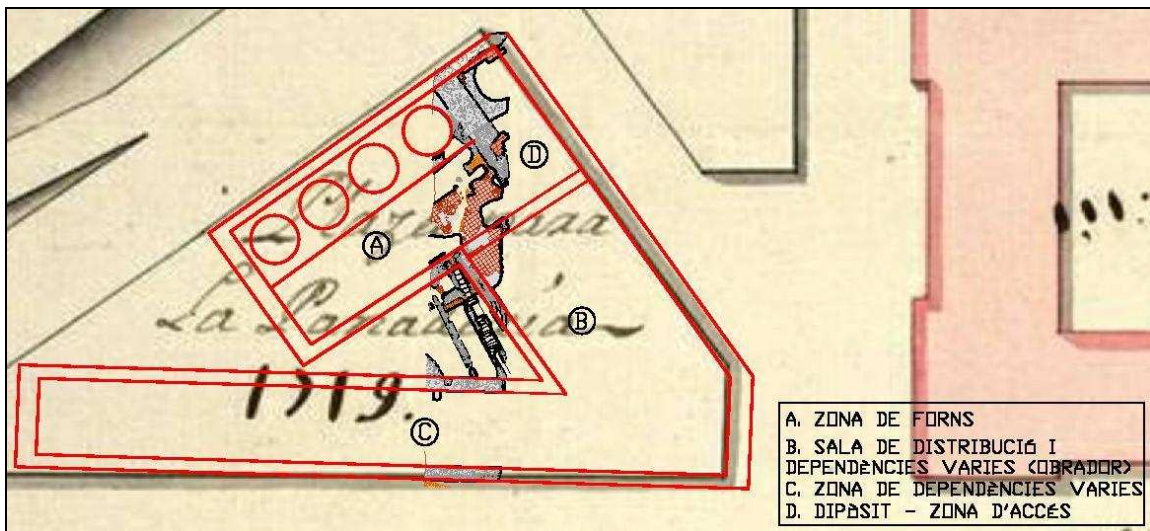

Fig. 30.- Vista del plànol de 1802 del convent de Sant Agustí on s'observen les estructures del forn de pa construïts el 1732 i les dependències d'aquest amb el seu ús. Font: www.monestirs.cat

Així tenim que a la zona que hem anomenat A³, es on es situaria la bateria de forns per al forneix del pa i la zona de circulació i accés a aquests. Adossat a aquest per al sud-est, hi ha la habitació del dipòsit i que podria ser la zona d'entrada principal al forn de pa. La zona que hem anomenat B correspondria possiblement a la sala de distribució del pa. Part d'aquesta zona B i la Zona C correspondria a dependències varies tals com l'obrador i habitacions varies.

³ Veure Fig. 31, a la pàgina posterior.

Paral·lelament a aquestes restes i adossant-se a elles, es van documentar noves estructures corresponents al que en un inici semblava un nou edifici de planta desconeguda (zona D) però que al final, amb la superposició de plànols feta, sembla ser que aquesta zona resta dins l'edifici anteriorment descrit. La paret nord d'aquesta estança correspondria a la mateixa paret u.e.19 de l'estructura anterior, la qual era el doble de gran que la resta de murs. Aquesta zona estaria composta per una altra paret de tancament u.e.45 i correspondria a una habitació per encabir un gran dipòsit, u.e.42. Aquest dipòsit estaria cobert per un nivell de circulació de pedres, u.e.36.

Fig. 31.- Vista de La reconstrucció hipotètica de l'edifici per a forn de pa sobre el plànol de 1718.

La documentació planimètrica d'aquests edificis aquí localitzats es bastant extensa, tot i que només ens permet veure la forma exterior. Així doncs, tenim que segons els plànols facilitats pels tècnics del MUHBA es pot deduir que les restes localitzades es corresponen a un edifici diferenciat al de l'Arsenal que es preserva per l'Exposició però sense més informació. Per altra banda, es van localitzar dos plànols més al "archivo general de Simancas", on es documentava l'edifici aquí localitzat.

El primer es tractava d'un plànol de 1718 on es marcaven tots els edificis de la ciutadella, amb l'any previst de construcció i l'ús a que anaven destinats, d'aquesta manera, ens trobem que l'edifici localitzat al parlament correspondria al forn de pa i estava previst construir-lo el 1719, l'altre edifici annex surt dibuixat però no dona cap informació. L'altre plànol data de 1795 i també surt marcat l'edifici que ens ocupa, no surt l'annex del dipòsit. Aquest plànol anava acompanyat e la corresponent llegenda on explicava les funcions de cada edifici, d'aquesta manera, veiem que al 1795, l'edifici tenia la funció de "Oficina para panaderia y Hornos que sirve hoy de alojamiento al gobernador".

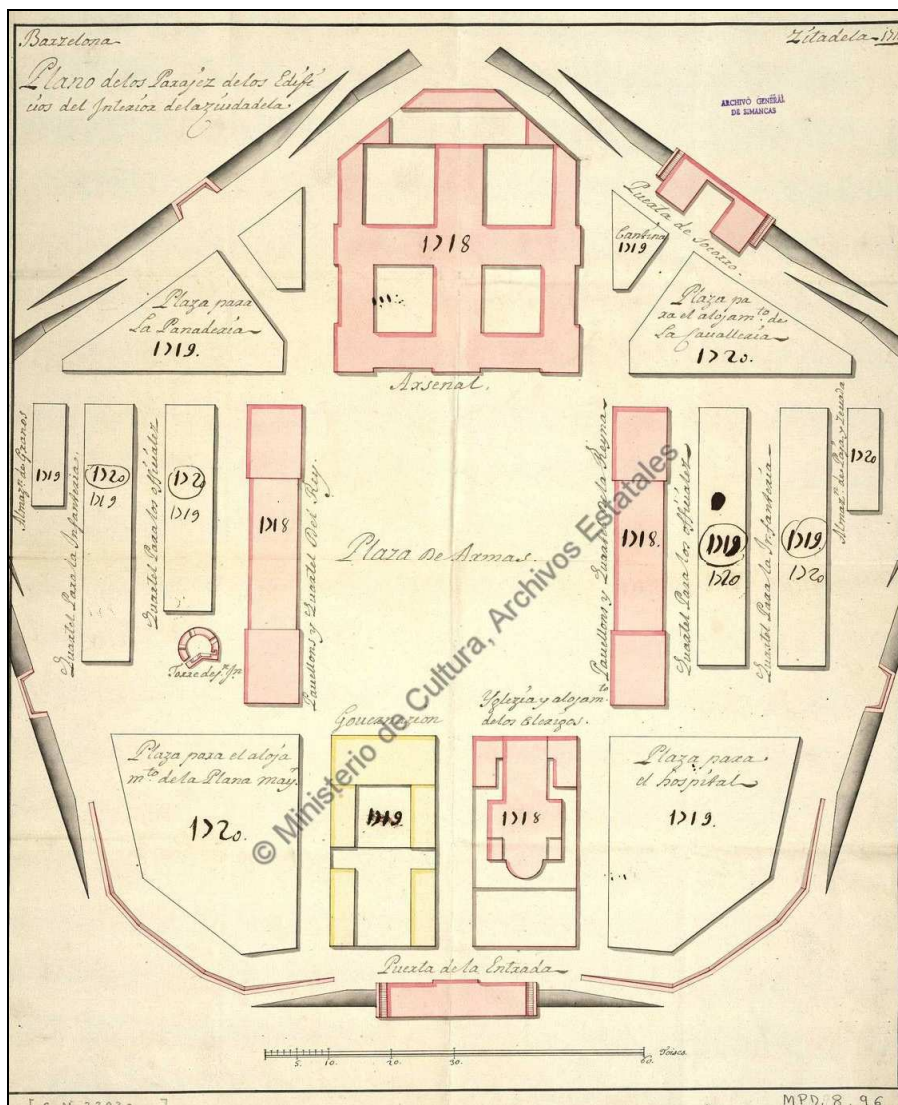

Fig. 32.- Vista del plànol de 1718 on s'observen les estructures documentades amb l'any de construcció i el seu ús. Font: "Archivo General de Simancas"

Així la data de construcció seria al 1719 i l'enderroc del edifici anterior a la construcció de l'edifici annex nord oest del Parlament, realitzat entre 1905 i 1914.

Fig. 33.-Vista del plànol de 1795 on s'observa una estructura de les documentades amb l'ús a que estava destinada. Font: "Archivo General de Simancas"

8. BIBLIOGRAFIA

ACHÓN, O (2010) *Informe d'afectació de les estructures aparegudes a la intervenció arqueològica preventiva al parc de la Ciutadella, s/n. Edifici annex SE de Parlament de Catalunya. Ciutat Vella, Barcelona (Barcelonès). Codi MUHBA: 080/10. Artès, maig 2011 (Inèdit).*

AGS (Archivo general de Simancas), MPD, 35, 010

AGS (Archivo general de Simancas), MPD, 08, 096

AGS (Archivo general de Simancas), MPD, 08, 102

AHCB (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona) AHCB03040, DIGITALITZAT.8.2/2586

CIRICI, A. (1971): *Barcelona pam a pam*. Editorial Teide. Barcelona

DURAN I SANPERE, A.(1972): *Barcelona i la seva història*. Vol I. Barcelona

DDAA. (1982): *Gran geografia comarcal de Catalunya. Vol. núm. 8. El Barcelonès i el Baix Llobregat*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona

DDAA. (1992): *La ciutat consolidada (Segles XIV-XV)*. Història de Barcelona. Vol. III, Barcelona

DDAA. (2001): *Patrimoni geològic de Catalunya*. Enresa.

FABRE, J; HUERTAS, J. (1977): *Tots els barris de Barcelona. L'eixample i la Barcelona vella*. Volum V. Edicions 62. Barcelona

PUIG, FERRAN (2010) *Projecte d'Intervenció Arqueològica al Parc de la ciutadella, s/n. parlament de Catalunya. Ciutat Vella, Barcelona. Codi_ 061/10, Servei d'Arqueologia, MUHBA.*

GEIS ELIAS, XAVIER (2011): *Informe d'afectació de les estructures aparegudes a la intervenció arqueològica preventiva al parc de la ciutadella, s/n. parlament de Catalunya. Ciutat vella, Barcelona (barcelonès) Codi MUHBA: 061/10, Artès, maig 2011 (Inèdit).*

ANNEX I: REPERTORI UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

ANNEX II: INVENTARI DE MATERIALS

INVENTARI DE MATERIALS: 061/10

UE Àr	Sec	Àm	úm	frag	Codi	DefFr	Tipo	Tècnic	Pasta	Dec E	Dec I	Acab	Acab I	Cron	Obs	Rest	Fot	Dib	Mag	Bi
2		1	1	13310	PI	DRES	TO	GO						-25/100	Dressel					
2		2	1	14129	SF	PAT	TL	AO	PI	PI	PP	VI	VI	S.XVIII						
2		3	1	14003	SF	FIN	TL	AO	PI			VI		S.XIX						
2		4	1	14003	SF	PAT	TL	AO	PB	PP	PP	VI	VI	S.XIX-X						
3		1	1	14002	VO	GER	TL	AO						S.XIX-X						
3		2	1	14103	FO	PAT	TL	AO	PB	PI	PI	VI	VI	S.XVIII						
3		3	1	14120	VO	PAT	TL	AO	PB	PI	PI	VI	VI	S.XVIII						
3		4	1	14003	VO	GER	TL	AO		PI	PI		VI		maró					
3		5	1	14303	VO	PAT	TL	AO	PB	PP	PP	VI	VI	S.XIX-X	segellal					
3		6	1	14003	FO	PAT	TL	AO	PP	PP	PP	VI	VI	S.XIX-X	groo-mar					
7		1	1	50014										S.XIX	Senccra					
10		1	1	14250	FO	ESC	TL	AO	PI	PI	PB	VI	VI	S.XV						
23		1	1	20001		PLC	FS													
23		2	1	20002		CLA	FS													
52		1	1	14002	VO	OLL	TO	AM												
58		1	19	50014										S.XIX	Taparog					
76		1	1	20002		CUL	FS													

ANNEX III: LLISTAT FOTOGRAFIES

01. FOTOS INICIALS

- Foto 001: Vista inicial de la zona a intervenir
Foto 002: Vista del costat est de la zona a intervenir, amb dos arbres que s'hauran de trasplantar
Foto 003: Vista dels treballs de trasplantament dels arbres
Foto 004: Vista dels treballs de trasplantament dels arbres
Foto 005: Vista dels treballs de trasplantament dels arbres
Foto 006: Vista dels treballs de trasplantament dels arbres
Foto 007: Vista dels treballs de rebaix de la capa superficial, u.e.01
Foto 008: Vista dels treballs de rebaix de la capa superficial, u.e.01
Foto 009: Vista de la u.e.02, a l'esquerra ja es poden observar les primeres estructures
Foto 010: Vista del tall estratigràfic, a dalt la u.e.02, a baix la u.e.03 i per sota les estructures
Foto 011: Vista de l'extracció de la part superficial de la u.e.03, ja s'aprecien varies estructures
Foto 012: Vista del rebaix de la u.e.02 al costat nord del solar
Foto 013: Vista del rebaix de la u.e.03 al costat més oriental del solar
Foto 014: Vista del rebaix de la u.e.03 al costat occidental del solar
Foto 015: Vista dels treballs de delimitació manual de les estructures
Foto 016: Vista dels treballs de delimitació manual de les estructures

02. U.E.04

- Foto 017: Vista del tram sud de la u.e.04 al moment d'iniciar la intervenció
Foto 018: Vista del tram sud de la u.e.04 al moment d'iniciar la intervenció
Foto 019: Vista dels treballs de delimitació inicials del mur u.e.04
Foto 020: Vista dels treballs de delimitació del mur u.e.04
Foto 021: Vista del tram sud del mur u.e.04 ja delimitat
Foto 022: Vista del mur u.e.04
Foto 023: Vista del mur u.e.04
Foto 024: Vista de la port nord del mur fins al tall final de l'obra
Foto 025: Vista del mur u.e.04 delimitat en tota la seva totalitat
Foto 026 Vista del mur u.e.04 delimitat en tota la seva totalitat
Foto 027: Vista de l'alçat del mur u.e.04 des del costat oest
Foto 028: Vista de l'alçat del mur u.e.04 des del costat oest

03. U.E.05

- Foto 029: Vista inicial del mur u.e.05
Foto 030: Vista del tram est del mur u.e.05
Foto 031: Vista del mur u.e.05 i la seva relació amb el mur u.e.04
Foto 032: Vista final del mur u.e.05 des de l'oest
Foto 033: Vista final del mur u.e.05 des de l'oest
Foto 034: Vista final del mur u.e.05 des de l'est

04. U.E.06

- Foto 035: Vista del mur u.e.06 al moment d'iniciar-se la intervenció
- Foto 036: Vista del mur u.e.06 al moment d'iniciar-se la intervenció
- Foto 037: Vista del tram sud del mur u.e.06 durant la intervenció
- Foto 038: Vista del mur u.e.06 ja delimitat i la seva relació amb el paviment u.e.07
- Foto 039: Vista general del mur u.e.06 des de l'oest
- Foto 040: Vista general del mur u.e.06 des de l'est
- Foto 041: Vista final del mur u.e.06

05. U.E.07

- Foto 042: Vista dels treballs inicials de delimitació del paviment u.e.07
- Foto 043: Vista dels treballs inicials de delimitació del paviment u.e.07
- Foto 044: Vista del paviment u.e.07 delimitat en la seva part sud
- Foto 045: Vista de part del paviment u.e.07 delimitat
- Foto 046: Vista del paviment u.e.07 durant els treballs de delimitació
- Foto 047: Vista parcial del paviment u.e.07 durant els treballs de delimitació
- Foto 048: Vista final del paviment u.e.07 en la zona on es relaciona amb el mur u.e.06
- Foto 049: Vista final del paviment u.e.07 i la seva relació amb el mur u.e.09
- Foto 050: Vista final del paviment u.e.07 i la seva relació amb el mur u.e.09
- Foto 051: Vista de la part nord del paviment u.e.07
- Foto 052: Vista del paviment u.e.07 en la seva part est
- Foto 053: Vista del paviment u.e.07 en la seva part est
- Foto 054: Vista de detall d'una part del paviment u.e.07
- Foto 055: Vista de detall d'una part del paviment u.e.07
- Foto 056: Vista de detall d'una part del paviment u.e.07
- Foto 057: Vista de detall d'una part del paviment u.e.07
- Foto 058: Vista dels treballs de desmuntatge del paviment u.e.07
- Foto 059: Vista dels treballs de desmuntatge del paviment u.e.07

06. U.E.08

- Foto 060: Vista del retall u.e.08 al mur u.e.06
- Foto 061: Vista del retall u.e.08 al mur u.e.06
- Foto 062: Vista del retall u.e.08, afectant al mur u.e.06 i a la canalització 1
- Foto 063: Vista final del retall u.e.08

07. U.E.09

- Foto 064: Vista del mur u.e.09, cobert pel paviment u.e.07
- Foto 065: Vista del mur u.e.09, cobert pel paviment u.e.07
- Foto 066: Vista del mur u.e.09, cobert pel paviment u.e.07
- Foto 067: Vista des del nord del mur u.e.09, cobert pel paviment u.e.07
- Foto 068: Vista final del mur u.e.09
- Foto 069: Vista final del mur u.e.09

08. U.E.10

Foto 070: Vista de l'estrat de sorres u.e.10 , que s'adossa a totes les estructures

Foto 071: Vista de l'estrat de sorres u.e.10 , que s'adossa a totes les estructures

Foto 072: Vista de l'estrat de sorres u.e.10 , que s'adossa a totes les estructures

09. CANALITZACIÓ 1

09.1 Part sud

Foto 073: Vista inicial de la canalització 1, s'aprecia la coberta u.e.13

Foto 074: Vista inicial de la canalització 1, s'aprecia la coberta u.e.13

Foto 075: Vista dels treballs inicials de neteja de la canalització 1

Foto 076: Vista dels treballs de delimitació de la canalització 1

Foto 077: Vista d'un tram de la canalització 1 ja net

Foto 078: Vista d'un tram de la canalització 1 ja net

Foto 079: Vista general de la part sud de la canalització 1

Foto 080: Vista des del nord de part de la canalització 1

Foto 081: Vista des del sud de part de la canalització 1

Foto 082: Vista de la coberta u.e.13

Foto 083: Vista de la relació entre la paret nord de la canalització, u.e.11, i el mur u.e.04

Foto 084: Vista de la relació entre la paret nord de la canalització, u.e.11, i el mur u.e.04

Foto 085: Vista de la relació entre la paret nord de la canalització, u.e.11, i el mur u.e.04

Foto 086: Vista general de la canalització 1

Foto 087: Vista d'un tram de la paret nord u.e.11

Foto 088: Vista d'un tram de la paret nord u.e.11

Foto 089: Vista d'un tram de la paret nord u.e.11

Foto 090: Vista general de la paret sud, u.e.12

Foto 091: Vista d'un tram de la paret sud u.e.12

Foto 092: Vista d'un tram de la paret sud u.e.12

Foto 093: Vista d'un tram de la paret sud u.e.12

Foto 094: Vista d'un tram de la paret sud u.e.12

Foto 095: Vista de l'aixecament de les pedres de la coberta u.e.13

Foto 096: Vista general de la canal un cop extreta la coberta, s'aprecia la terra de rebliment u.e.14

Foto 097: Vista general de la canal un cop extreta la coberta, s'aprecia la terra de rebliment u.e.14

Foto 098: Vista de detall del paviment u.e.15

Foto 099: Vista de detall del paviment u.e.15

Foto 100: Vista de detall del paviment u.e.15

Foto 101: Vista de detall del paviment u.e.15

Foto 102: Vista general de la canalització en el tram sud

Foto 103: Vista general de la canalització en el tram sud

09.2 Part nord

Foto 104: Vista de la coberta en el tram nord de la canalització 1

Foto 105: Vista del paviment de la canalització u.e.75 i del bloc que amortitza l'ús d'aquest tram

Foto 106: Vista d'un forat de registre, u.e.77, a la coberta de la canalització

Foto 107: Vista general de la canalització en el tram nord

Foto 108: Vista general de la canalització en el tram nord

10. U.E.16

Foto 109: Vista dels maons que feien de paviment sobre el mur u.e.06, possiblement marcant una porta

Foto 110: Vista dels maons que feien de paviment sobre el mur u.e.06, possiblement marcant una porta

11. U.E.17

Foto 111: Vista de la capa de morter que funciona com a enlluït al paviment u.e.07

Foto 112: Vista de la capa de morter que funciona com a enlluït al paviment u.e.07

12. U.E.18

Foto 113: Vista de la capa de morter u.e.18 de preparació del paviment u.e.07

Foto 114: Vista de la capa de morter u.e.18 de preparació del paviment u.e.07

Foto 115: Vista de la capa de morter u.e.18 de preparació del paviment u.e.07

Foto 116: Vista de la capa de morter u.e.18 de preparació del paviment u.e.07, es pot apreciar la marca de les rajoles

Foto 117: Vista de la capa de morter u.e.18 de preparació del paviment u.e.07, es pot apreciar la marca de les rajoles

Foto 118: Vista de la capa de morter u.e.18 de preparació del paviment u.e.07, es pot apreciar la marca de les rajoles

Foto 119: Vista de la capa de morter u.e.18 de preparació del paviment u.e.07, es pot apreciar la marca de les rajoles

Foto 120: Vista de la capa de morter u.e.18 de preparació del paviment u.e.07, es pot apreciar la marca de les rajoles

13. U.E.19

Foto 121: Vista del mur u.e.19 en el tram inicial

Foto 122: Vista dels treballs de delimitació del mur u.e.19

Foto 123: Vista general del mur u.e.19

Foto 124: Vista d'un encaix present al mur u.e.19

Foto 125: Vista general del mur u.e.19

Foto 126: Vista general del mur u.e.19

Foto 127: Vista de l'alçat del mur u.e.19

Foto 128: Vista de l'alçat del mur u.e.19

Foto 129: Vista general del mur u.e.19

14. CANALITZACIÓ 2

Foto 130: Vista del mur u.e.21, que forma part de la paret oest de la canalització 2

Foto 131: Vista del paviment u.e.22 de la canalització 2

Foto 132: Vista del rebliment u.e.23 de la canalització 2

Foto 133: Vista de la paret est u.e.20 de la canalització 2

Foto 134: Vista general de la canalització 2

Foto 135: Vista general de la canalització 2

Foto 136: Vista general de la canalització 2

Foto 137: Vista general de la canalització 2

Foto 138: Vista general de la canalització 2 i la seva relació amb la canalització 1

Foto 139: Vista general de la canalització 2 i la seva relació amb la canalització 1

15. U.E.24

Foto 140: Vista del retall u.e.24 tallant al mur u.e.09, a la canalització 1 i a la 2

Foto 141: Vista del retall u.e.24 tallant al mur u.e.09, a la canalització 1

Foto 142 Vista general del retall u.e.24

16. CANALITZACIÓ 3

Foto 143: Vista de la canalització 3 durant les tasques de delimitació

Foto 144: Vista general de la canalització 3, u.e.25 i u.e.26

Foto 145: Vista de la relació entre la canalització 3 i la canalització 1

Foto 146: Vista del tram nord de la canalització 3, u.e.33 i u.e.34

Foto 147: Vista general de la canalització 3

17. CANALITZACIÓ 4

Foto 148: Vista general de la canalització 4

Foto 149: Vista general de la canalització 4

Foto 150: Vista del paviment de la canalització 4, u.e.28

Foto 151: Vista de la paret oest de la canalització 4, u.e.29

Foto 152: Vista de la paret oest de la canalització 4, u.e.29

Foto 153: Vista de la paret est de la canalització 4, u.e.27

18. U.E.31

Foto 154: Vista del nivell de terra, u.e.31, entre la canalització 3 i 4

19. U.E.32

Foto 155: Vista general del tram conservat de la canalització u.e.32

Foto 156: Vista general del tram conservat de la canalització u.e.32

Foto 157: Vista general del tram conservat de la canalització u.e.32

20. U.E.35

Foto 158: Vista del nivell de preparació, u.e.35, d'un nivell de circulació no conservat

Foto 159: Vista del nivell de preparació, u.e.35, d'un nivell de circulació no conservat

Foto 160: Vista del nivell de preparació, u.e.35, d'un nivell de circulació no conservat

21. U.E.36

Foto 161: Vista de la part est del paviment de pedra u.e.36
Foto 162: Vista de la part est del paviment de pedra u.e.36
Foto 163: Vista de la part est del paviment de pedra u.e.36
Foto 164: Vista de la part oest del paviment de pedra u.e.36
Foto 165: Vista de la part oest del paviment de pedra u.e.36
Foto 166: Vista de la part oest del paviment de pedra u.e.36
Foto 167: Vista de la part oest del paviment de pedra u.e.36
Foto 168: Vista de la part oest del paviment de pedra u.e.36
Foto 169: Vista de la part oest del paviment de pedra u.e.36

22. U.E.37

Foto 170: Vista del retall u.e.37 al paviment u.e.07
Foto 171: Vista del retall u.e.37 al paviment u.e.07

23. U.E.38

Foto 172: : Vista del retall u.e.38

24. U.E.39

Foto 173: Vista del mur semicircular u.e.39, possiblement pertanyent a l'estructura del forn de pa
Foto 174: Vista del mur semicircular u.e.39, possiblement pertanyent a l'estructura del forn de pa
Foto 175: Vista del mur semicircular u.e.39, possiblement pertanyent a l'estructura del forn de pa
Foto 176: Vista del mur semicircular u.e.39, possiblement pertanyent a l'estructura del forn de pa
Foto 177: Vista del mur semicircular u.e.39, possiblement pertanyent a l'estructura del forn de pa

25. FORN DE PA

Foto 178: Vista dels treballs de delimitació de la volta del forn de pa u.e.40
Foto 179: Vista de la part superior de la vota u.e.40
Foto 180: Vista de la part superior de la vota u.e.40
Foto 181: Vista general de la zona circular on hi havia el forn de pa
Foto 182: Vista de la volta del forn u.e.40
Foto 183: Vista de la volta del forn u.e.40
Foto 184: Vista de la volta del forn u.e.40
Foto 185: Vista de la volta del forn u.e.40
Foto 186: Vista de la part exterior de la volta del forn
Foto 187: Vista general de la zona on s'ubica el forn
Foto 188: Vista de la capa de morter u.e. 41 que cobreix la volta

26. DIPÒSIT 1

Foto 189: Vista de l'estructura circular u.e.42 que conforma la paret del dipòsit
Foto 190: Vista de l'estructura circular u.e.42 que conforma la paret del dipòsit

Foto 191: Vista de l'estructura circular u.e.42 que conforma la paret del dipòsit

Foto 192: Vista de l'estructura circular u.e.42 que conforma la paret del dipòsit

Foto 193: Vista de l'estructura circular u.e.42 que conforma la paret del dipòsit

Foto 194: Vista del rebaix de la u.e. 78, terra de rebliment del dipòsit

Foto 195: Vista de la paret del dipòsit

Foto 196: Vista de la paret del dipòsit

Foto 197: Vista de la paret del dipòsit

Foto 198: Vista dels treballs de cobriment del sondeig realitzat per veure la paret del dipòsit

27. PINTURA

Foto 199: Vista de les diferents capes de pintura, u.e.43, adossada al mur u.e.45

Foto 200: Vista de la capa de pintura u.e.43

Foto 201: Vista de la capa de pintura u.e.43

Foto 202: Vista de la capa de pintura u.e.43

Foto 203: Vista de la capa de pintura u.e.43

28. U.E.44

Foto 204: Vista del retall u.e.44 al paviment u.e.36

29. U.E.45

Foto 205: Vista del mur u.e.45

Foto 206: Vista del mur u.e.45

Foto 207: Vista del mur u.e.45

Foto 208: Vista del mur u.e.45

Foto 209: Vista del mur u.e.45

Foto 210: Vista del mur u.e.45

30. U.E.46

Foto 211: Vista del retall u.e.46 al mur u.e.05

Foto 212: Vista del retall u.e.46 al mur u.e.05

31. U.E.47

Foto 213: Vista del retall u.e.47 al mur u.e.19

32. U.E.48

Foto 214: Vista del retall u.e.48 al mur u.e.45

33. U.E.49

Foto 215: Vista de les restes d'una capa de morter de preparació de paviment, u.e.49, d'un nivell de circulació ja desaparegut

Foto 216: Vista de les restes d'una capa de morter de preparació de paviment, u.e.49, d'un nivell de circulació ja desaparegut

Foto 217: Vista de les restes d'una capa de morter de preparació de paviment, u.e.49, d'un nivell de circulació ja desaparegut

34. U.E.50

Foto 218: Vista dels treballs de delimitació del mur oest, u.e.50

Foto 219: Vista general del mur u.e.50

Foto 220: Vista general del mur u.e.50

Foto 221: Vista general del mur u.e.50

Foto 222: Vista general del mur u.e.50

Foto 223: Vista general del mur u.e.50

Foto 224: Vista general del mur u.e.50

35. U.E.51

Foto 225: Vista de les restes d'una canalització, u.e.51

Foto 226: Vista de les restes d'una canalització, u.e.51

Foto 227: Vista de les restes d'una canalització, u.e.51

36. U.E.52

Foto 228: Vista del rebaix del nivell de terra u.e.52, cobert per la u.e.18

37. U.E.71

Foto 229: Vista de les restes d'una canalització, u.e.71

Foto 230: Vista de les restes d'una canalització, u.e.71

38. CANALITZACIÓ 5

Foto 231: Vista de la paret oest, u.e.63, de a canalització 5

Foto 232: Vista de la paret oest, u.e.63, de a canalització 5

Foto 233: Vista del paviment, u.e.65, de a canalització 5

Foto 234: Vista general de la canalització 5

Foto 235: Vista general de la canalització 5

Foto 236: Vista general de la canalització 5

39. CANALITZACIÓ 6

Foto 237: Vista general de la canalització 6, adossant-se a la canalització 1

Foto 238: Vista general de la canalització 6

Foto 239: Vista de la paret sud, u.e.67, de la canalització 6

Foto 240: Vista general de la canalització 6, amb la paret nord, u.e.68, el paviment, u.e.69 i la paret sud u.e.67

Foto 241: Vista general de la canalització 6

40. CANALITZACIÓ 7

Foto 242: Vista del tram et de la canalització 7

Foto 243: Vista general de la canalització 7

Foto 244: Vista de la paret sud, u.e.54

Foto 245: Vista de l'arqueta de registre u.e.58

Foto 246: Vista del paviment de la canalització, u.e.57 i de la terra de rebliment, u.e.56

Foto 247: Vista de la tapa de registre de l'arqueta u.e.58

Foto 248: Vista de la tapa de registre de l'arqueta u.e.58

Foto 249: Vista d'una segona arqueta de registre formada per la paret u.e.59 i el paviment u.e.60

Foto 250: Vista d'una segona arqueta de registre formada per la paret u.e.59 i el paviment u.e.60

Foto 251: Vista d'una segona arqueta de registre formada per la paret u.e.61 i el paviment u.e.62

Foto 252: Vista general de la canalització 7

Foto 253: Vista general de la canalització 7

Foto 254: Vista general de la canalització 7

Foto 255: Vista general de la canalització 7

41. DIPÒSIT 2

Foto 256: Vista de la coberta de maons u.e.80 del dipòsit 2

Foto 257: Vista de la coberta de maons u.e.80 del dipòsit 2

Foto 258: Vista de la coberta de maons u.e.80 del dipòsit 2

42. U.E.83

Foto 259: Vista del retall u.e.83 al paviment u.e.07

43. FOTOS GENERALS

Foto 260: Vista de la part est de la zona intervinguda, on no es van localitzar restes arqueològiques

Foto 261: Vista general del paviment u.e.07

Foto 262: Vista general de les estructures

Foto 263: Vista general de les estructures

Foto 264: Vista general dels treballs

Foto 265: Vista de la riostra de formigó que talla totes les estructures

Foto 266: Vista general de les estructures

44. FOTOS FINALS

Foto 267: Vista general de les estructures des de l'est

Foto 268: Vista general de les estructures des de l'oest

Foto 269: Vista general de les estructures des de l'oest

Foto 270: Vista general de les canalitzacions centrals

Foto 271: Vista general de les canalitzacions centrals

45. AÈRIES

45.1 Aèries generals amb paviment u.e.07

Foto 272: Vista de les estructures de l'est del jaciment, el forn i el dipòsit 1

Foto 273: Vista general de les estructures

Foto 274: Vista general de les estructures

45.2 Aèries finals

Foto 275: Vista del tram oest

Foto 276: Vista del tram central

Foto 277: Vista del tram central

Foto 278: Vista general de les canalitzacions

Foto 279: Vista general de les canalitzacions

Foto 280: Vista general de les canalitzacions

Foto 281: Vista general de les canalitzacions

Foto 282: Vista general de les canalitzacions

Foto 283: Vista de les estructures de l'est del jaciment, el forn i el dipòsit 1

Foto 284: Vista de la part est de la zona intervinguda, on no es van localitzar restes arqueològiques

Foto 285: Vista general de les estructures

Foto 286: Vista general de les estructures

Foto 287: Vista general de les estructures

Foto 288: Vista general de les estructures

Foto 289: Vista general de les estructures

ANNEX IV: FOTOGRAFIES

FOTO 12

FOTO 103

FOTO 183

FOTO 187

FOTO 268

FOTO 271

FOTO 274

FOTO 281

FOTO 289

ANNEX V: PLANIMETRIA

01. Situació
02. Planta 1
03. Planta 2
04. Planta 3: Ampliació zona clavagueres
05. Seccions
06. FASE I: 1r quart S.XVIII
07. FASE II: Finals S.XVIII
08. FASE III (amb paviment): 2a meitat S.XIX
09. FASE III (sense paviment): 2a meitat S.XIX
10. Planta afectació